

УДК 442.951:502

Я. А. Чернявська*orcid.org/0000-0002-5418-172X**здобувач кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЛІСІВ

Актуальність теми. Ліси, задовольняючи потреби суспільства в соціально-економічній сфері, виконують водоохоронні, ґрунтозахисні, оздоровчі функції, впливають на формування клімату, є основою життя різних видів тварин і рослин, їх спільнот. Сучасний стан біосфери вимагає застосування комплексу заходів захисту для виживання людства, оскільки антропогенний вплив на природу може призвести до незворотних катастрофічних наслідків. У цьому плані важко переоцінити екологічну роль рослинного світу, в тому числі лісів, які справедливо вважаються «легенями» нашої планети.

Водночас сучасний стан лісокористування й охорони лісової та іншої рослинності в Україні характеризується значним погіршенням стану їх охорони. Зростає суспільна небезпека знищення і пошкодження лісової та іншої рослинності, тому виникає необхідність удосконалення системи правоохоронних органів щодо охорони лісових ресурсів. Необхідність таких мір зумовлена роллю лісів у забезпеченні права кожного громадянина на безпечно для життя і здоров'я довкілля, потребою відшкодування шкоди, завданої порушенням права їх раціонального використання, з метою збереження лісів для майбутніх поколінь. Аналіз екологічної ситуації та показників адміністративних лісопорушень в Україні свідчить про недостатнє дослідження діяльності правоохоронних органів щодо охорони природи, зокрема лісів, на теоретичному, аналітичному рівні та врахування його важливого практичного значення. З огляду на це проведення теоретичного розроблення зазначеної проблеми позитивно позначається на ефективності правозастосовчої діяльності у сфері охорони лісів.

Аналіз публікацій. Значущість наукового дослідження питань у сфері охорони природи лісу підтверджується численними працями В.Є. Борейка, Н.П. Бортник, В.Л. Бредіхіної, А.П. Гетьмана, О.В. Головкина, С.Г. Грицкевича, Є.В. Додіна, Б.В. Кіндюка, В.І. Книша, І.А. Куян, О.Я. Лазора, Я.І. Лазаренка, К.Ю. Мельника, Р.В. Миронюка, О.І. Остапенка, М.В. Руденка, К.А. Рябець, С.В. Таранушича, Я.М. Толочко, О.М. Хіміч, С.В. Шарапової, В.В. Шемчука та ін. Разом із тим необхідно зазначити, що у вітчизняній юридичній літературі питання адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних

органів у сфері охорони природи в Україні висвітлено недостатньо. В існуючих наукових працях ці питання досліджувалися фрагментарно або в межах ширшої правової проблематики, або в комплексі з різноманітними аспектами інших правових явищ. Більше того, в правовому регулюванні діяльності правоохоронних органів у сфері охорони природи накопичилося чимало застарілих, невіршених проблем, які суттєво впливають на виконання покладених на ці органи завдань та функцій, а в деяких випадках призводять до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників адміністративних правовідносин.

Викладення матеріалів дослідження. Натепер в Україні проходить реформа Національної поліції, на яку впливає новий адміністративно-територіальний устрій держави та необхідність створення єдиного безпечного простору, оперативного реагування на виклики та доступність поліцейських послуг. Цілком зрозуміло, що цей процес торкнувся й проблеми охорони природних багатств загалом, тому від його успішної реалізації залежить доля нинішнього і майбутнього поколінь. Як вказує І.Д. Казанчук, серед органів державної влади у сфері забезпечення екологічної безпеки певне місце займають органи Національної поліції України [1, с. 56].

Для вирішення завдань, поставлених перед органами внутрішніх справ у сфері лісоохорони та кваліфікованого виконання природоохоронних функцій, співробітники поліції вчиняють певні дії, що впливають із приписів права. Іншими словами, закріплюючи компетенцію поліції у сфері, що розглядається, держава чітко визначає таку діяльність та обмежує її певними юридичними рамками. Важливим фактором, що визначає природоохоронну діяльність Національної поліції, є наявність системи нормативно-правових актів, до числа яких відноситься Конституція України, Закони України (далі – ЗУ) «Про охорону навколишнього природного середовища» і «Про Національну поліцію» 2015 р., Лісовий кодекс України та інші нормативні акти.

Забезпечення надійної правової основи діяльності поліції в питаннях боротьби з правопорушеннями у сфері охорони лісів виступає проблемою, що має як теоретичне, так і важливе практичне значення.

Національна поліція бере активну участь в охороні навколишнього природного середовища поряд з іншими державними органами, здійснює охорону природних комплексів та окремих об'єктів природи, які підлягають особливій охороні. У зв'язку з цим Національна поліція входить до групи державних органів спеціальної компетенції. Це положення визначено Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.», прийнятим 31 березня 2019 р. Верховною Радою України. Відповідно до цього закону Міністерство внутрішніх справ та його територіальні органи повинні брати участь у вирішенні питань у галузі охорони навколишнього природного середовища у взаємодії з іншими уповноваженими на те державними органами України.

У змісті Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» від 1991 року встановлюються фундаментальні правила та основні принципи його охорони, а також правові, економічні та соціальні основи вирішення цього завдання. Важливе місце в реалізації цих завдань покладається на Міністерство природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики і продовольства України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій і в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, а також на Державне агентство лісових ресурсів.

Виходячи з цього, цей закон є основним нормативним актом, що регулює напрями природоохоронної діяльності органів внутрішніх справ взагалі й охорони лісів України зокрема. Тому його слід розглядати як юридичну основу для діяльності поліції з охорони лісового фонду та лісів, що не входять до нього, та її подальшої активізації.

Із прийняттям Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» вперше в історії України основним пріоритетом визначено охорону життя і здоров'я людини та забезпечення сприятливих екологічних умов для життя. У ньому вперше диференціюється за різні правопорушення у сфері екології дисциплінарна, матеріальна, адміністративна та кримінальна відповідальність. Правозастосовча практика дії Закону за останні роки показала, що його окремі положення потребують уточнення. Вимагає більш чіткого розмежування компетенція державних і місцевих органів управління, компетенція спеціально уповноважених на те державних органів охорони навколишнього середовища України. Крім того, цей базовий закон повинен бути приведений у відповідність із прийнятою у 1996 р. Конституцією України. Одночасно з цим, як указує О.С. Проневич, структурні підрозділи МВС також потребують реформування шляхом реалізації моделі Community Policing (служіння суспільству) [2, с. 642].

До змісту повноважень Державної екологічної інспекції, яка діє у складі Міністерства охорони навколишнього природного середовища, входить положення стосовно того, що органи внутрішніх справ повинні притягувати до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Тому органи внутрішніх справ за змістом ст. 242-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» розглядаються як суб'єкт державного контролю у сфері охорони природи і спеціально уповноважений на це орган. Відповідно до положень цього закону державне управління в даній сфері здійснюють Кабінет Міністерств України, Уряд Республіки Крим, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та його органи на місцях, а також спеціально уповноважені державні органи лісового господарства, місцеві органи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2012 р. «Про затвердження Положення про обласні управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України» державні органи управління лісовим господарством під час здійснення державного контролю взаємодіють з органами державної влади, іншими спеціально уповноваженими державними органами України в галузі охорони навколишнього середовища, правоохоронними та контрольними органами. Згідно з цим нормативним актом поліція взаємодіє з органами лісоохорони не як спеціально уповноважений, а як правоохоронний орган. Таке положення вказує на необхідність законодавчого уточнення статусу органів внутрішніх справ у сфері охорони навколишнього природного середовища взагалі та охорони лісів зокрема.

У цьому зв'язку необхідно погодитися з думкою М.А. Селіванова, який вважає, що «потрібно конкретніше говорити про органи, які є адресатами певних вимог» [3, с. 124]. У Законі йдеться про спеціально уповноважені державні органи. До числа органів, які виконують екологічні функції, відносяться: Державне агентство лісових ресурсів, Державна екологічна інспекція, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання).

Враховуючи наявність цих численних органів, виникає необхідність конкретизувати й диференціювати їхні завдання у сфері охорони природи та екологічного контролю. У зв'язку з цим доцільно вказати, що на початку 90-х років у сфері правового регулювання природоохоронної діяльності міліції відбулися певні зміни. Прагнення звільнити поліцію від невласливих для неї функцій призвело до того, що під час розроблення Закону

УРСР «Про міліцію» 1990 р. не врахували природоохоронні функції цього органу, хоча у прийнятому Законі СРСР «Про радянську міліцію» був передбачений обов'язок міліції «брати участь у здійсненні передбачених законодавством заходів з охорони природи та екологічної безпеки». Таким чином, було допущено існування прогалин у законодавчому визначенні функції поліції у сфері природоохоронної діяльності поліції.

При цьому треба зауважити, що ЗУ «Про Національну поліцію» 2015 р. до захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, інтересів суспільства і держави включає ще один об'єкт – природне середовище.

Цілком очевидно, що охорона природи взагалі й окремих її об'єктів зокрема повинна виступати як самостійна функція поліції. З метою реалізації державної політики в цій сфері, нормативно-правових актів, прийнятих органами державної влади, рішень органів місцевого самоврядування з цього питання та виконання вимог лісоохоронного законодавства Міністерство внутрішніх справ України та його територіальні підрозділи видають відповідні накази, вказівки та інші відомчі нормативні акти. За їхньою допомогою визначається тактика лісоохоронної діяльності поліції. Іншими словами, цей вид практичної діяльності поліції на основі законів визначається внутрішньовідомчими нормативними актами. У нормативних актах повинні бути чітко визначені повноваження органів внутрішніх справ у сфері лісоохорони. Однак на практиці більшість актів носить загальний характер і не конкретизує функції, які повинні виконувати співробітники поліції в даній сфері. Таке положення іноді розширює межі уяви ними своїх повноважень у боротьбі з лісопорушеннями, що нерідко призводить до порушення законності, а співробітникам деяких підрозділів органів внутрішніх справ дає можливість не виконувати свої обов'язки. Така тенденція самоусунення від боротьби з правопорушеннями у сфері охорони природи, недооцінки з боку деяких керівників органів внутрішніх справ соціальної та економічної небезпеки лісопорушень сприяє процесу переростання порушень законодавства про охорону природи в більш тяжкі злочинні посягання на власність та на особистість. Пасивність і непрофесіоналізм працівників поліції, які беруть участь у лісоохоронних заходах, зумовлюються тим, що значна їх частина не отримала достатніх знань про природоохоронне законодавство. При цьому незнання нормативних актів, що регулюють лісоохоронну діяльність, не може виправдовувати їхню бездіяльність і порушення, тому потребують постійної уваги питання підвищення професійного рівня співробітників поліції.

У змісті ЗУ «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» зазначено, що «перехід до сталого розвитку здійснити не можна, зберігаючи нинішні стереотипи мислення, які нехтують можливостями біосфери і породжують безвідповідальне ставлення громадян і юридичних осіб до навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки». Це зумовлює необхідність уточнення компетенції Національної поліції в цій сфері, тому виникає необхідність чіткого визначення змісту цілей, завдань і функцій лісоохоронної діяльності поліції та її співпраці з Державним агентством лісових ресурсів.

Цілі поліції у сфері охорони лісів впливають із числа загальних завдань органів внутрішніх справ, які сформульовані та закріплені в чинному законодавстві. Так, відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» на її підрозділи покладені функції захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, інтереси суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань та забезпечення публічної безпеки і порядку.

Такі цілі деталізуються в змісті акта до рівня, на якому конкретна мета документу виступає як практичне завдання. Під цим терміном необхідно розуміти реальні цілі, які знаходять своє відображення у сфері охорони лісів в її законодавчо визначених вимогах: забезпечення особистої безпеки громадян; попередження і припинення злочинів та адміністративних правопорушень; розкриття злочинів; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки; надання допомоги в межах, установлених законодавством, громадянам, посадовим особам, підприємствам, установам, організаціям та громадським об'єднанням у реалізації їхніх законних прав та інтересів. Досягнення цілей потребує визначення функцій органів внутрішніх справ, під якими слід розуміти основні напрями їхньої діяльності з вирішення завдань, що стоять перед ними.

Основні функції поліції у сфері лісових відносин доцільно розділити на дві групи: 1) здійснення охорони державного лісового фонду та лісів у взаємодії з охороною громадського порядку та всіх форм власності; 2) проведення сумісної діяльності із суб'єктами природоохоронної діяльності та сприяння проведенню заходів по боротьбі з порушеннями лісового законодавства.

Одночасно з цим необхідно зазначити, що зміст лісоохоронної діяльності Національної поліції МВС України не дістав свого достатнього висвітлення в науковій літературі та в документах. Так, В.І. Волков зазначає, що «працівники поліції часто не знають, в яких випадках вони повинні надавати сприяння природоохоронним інспекціям у здійсненні ними надвідомчих повноважень з охорони та захисту природних багатств, а в яких – ні»

[4, с. 95]. Незнання або невірне розуміння співробітниками поліції своїх обов'язків у досліджуваній сфері суспільних відносин призводить на практиці до використання ними малоефективних методів і до дублювання функцій спеціалізованих природоохоронних органів.

Щодо визначення змісту терміна «надання сприяння» в юридичній літературі немає єдиного погляду. Наприклад, А.Є. Дмитрієв стверджує, що в процес надання сприяння природоохоронним органам входить контрольно-наглядова діяльність, профілактика правопорушень і застосування юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону природи [5, с. 16].

Науковець Ю.П. Ледаєв вважає, що під сприянням слід розуміти вжиття органами внутрішніх справ передбачених законодавством заходів щодо попередження та припинення спрямованих проти об'єктів природи правопорушень, щодо усунення причин та умов, що їм сприяють [6, с. 85].

На думку Г.І. Азарова і В.І. Волкова, під сприянням природоохоронним органам треба розуміти заходи, що вживаються органами внутрішніх справ для створення умов, які сприяють виконанню відповідними посадовими особами природоохоронних органів своїх службових функцій [7, с. 23].

З нашої точки зору, найбільш обґрунтованою є позиція М.К. Гориславського, який вважає, що зміст адміністративно-правової концепції органів внутрішніх справ включає не забезпечення умов, а організацію та безпосередню практичну охорону природних багатств від злочинних посягань [8, с. 111]. Необхідно зауважити, що автори наведених визначень не вказують на форму суспільних відносин, які виникають у разі надання сприяння, що не розкриває його повного змісту.

Суспільні відносини, що виникають під час надання поліцією сприяння природоохоронним органам, мають форму взаємодії. При цьому такі відносини виникають не хаотично, а в конкретних умовах та межах часу і місця. Дане положення підтверджується думкою професора О.П. Коренева, який вказує, що «значний обсяг роботи з боротьби з порушеннями правил полювання, правил рибальства та охорони рибних запасів поліція повинна проводити у взаємодії з органами мисливського та рибного нагляду, лісової охорони, природоохоронними громадськими організаціями» [9, с. 115]. У теорії управління взаємодію розглядають у двох аспектах: а) як категорію, яка є визначальною для всього процесу управління; б) як діяльність кількох об'єктів зі спільною метою. З авторської точки зору, під взаємодією у сфері охорони лісів слід розуміти узгоджену за цілями, місцем і часом спільну діяльність зазначених органів з метою попередження, припинення порушень законів про охорону природи і притягнення правопорушників до відповідальності. Най-

більш поширеними на практиці організаційними формами такої взаємодії є: спільне проведення рейдів, цільових операцій, патрулювання, виставлення контрольних постів, засідок, заслонів, проведення обходів, об'їздів тощо. Необхідність взаємодії поліції з органами, які здійснюють охорону лісів в Україні, підтверджують певні факти. Так, 29 квітня 1920 року було прийнято спільну постанову Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) і Народного комісаріату охорони здоров'я Радянської Росії «Про охорону зеленої площі садів, приміських лісів та інших зелених насаджень». Документ пропонував місцевим органам влади вжити всіх необхідних заходів до охорони зеленого фонду шляхом притягання винних осіб до відповідальності.

Одночасно з наданням допомоги лісоохоронним органам у боротьбі з правопорушеннями поліція повинна самостійно здійснювати лісоохоронні функції:

а) поєднання охорони лісів з охороною громадського порядку;

б) охорону цього природного ресурсу на основі договорів з міністерствами (відомствами).

Суб'єктами цієї діяльності є співробітники управлінь (відділів) охорони громадського порядку ГУНП, міських, районних відділів, апаратів карного розшуку, ДАІ, патрульно-постової служби, позавідомчої охорони, дільничні інспектори поліції та ін.

У зв'язку зі здійсненням поліцією функцій охорони лісових ресурсів сутність та призначення цього напрямку діяльності найбільш повно можна з'ясувати, розглядаючи конкретні її види. Така робота здійснюється поліцією в процесі адміністративної, оперативної-розшукової діяльності, дізнання та попереднього слідства.

Адміністративну діяльність поліції з охорони лісів можна розділити на складові частини, що розрізняються за завданнями, характером відносин, що охороняються, специфікою їх правового регулювання та порядком виконання завдань конкретними структурними ланками поліції або її співробітниками. Згідно зі ст. 29 Лісового кодексу України нормативне регулювання у сфері лісових відносин має своїм змістом забезпечення ефективної охорони, захисту, раціонального використання і відтворення лісів. Тому завдання, покладене на поліцію в цій сфері, виконується за допомогою визначених за своїм характером заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих положень.

Загальновідомо, що створення безпечного та сприятливого для життя навколишнього природного середовища можна досягнути за умови вдосконалення адміністративного та природоохоронного законодавства, а також забезпечення взаємодії Національної поліції та природоохоронних структур. Тому збереження і безперервне

підтримання кількісного і якісного стану, який гарантує екологічне благополуччя нашого суспільства, повинно стати пріоритетом по відношенню до будь-яких видів економічної вигоди від їх експлуатації.

Здійснюючи охорону лісового фонду України, поліція захищає суб'єктивне право громадян на безпечний стан навколишнього середовища, закріплений у Конституції України, а також право на природокористування, яке гарантоване ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», Лісовим кодексом України та іншими нормативними актами.

У сучасних умовах діяльність поліції з охорони навколишнього природного середовища набуває особливої суспільної значимості. Цей процес супроводжується роз'ясненнями, рекомендаціями, заходами виховного характеру, тому проблема полягає в інформуванні суспільства щодо норм природоохоронного законодавства та формуванні встановлених законом правил поведінки. Однак інформованість громадян про окремі положення, заборони природоохоронного законодавства, їх орієнтація в системі відповідальності за правопорушення далеко не завжди відповідають сучасним вимогам, на жаль, така ситуація спостерігається ще з часів існування СРСР [10, с. 16]. Навіть серед працівників Національної поліції, які беруть участь у лісоохоронних заходах, законодавчі положення добре відомі тільки частині співробітників. Це говорить про те, що відповідні правові норми в деяких випадках не засвоюються і не стають особистісними регуляторами поведінки.

Разом із тим застосування норм права в процесі адміністративної діяльності поліції з охорони лісів не повинно бути пов'язане виключно з правопорушеннями в розглянутій сфері суспільних відносин. Значної уваги потребує організація втілення в життя правових приписів та вирішення численних організаційних питань забезпечення правопорядку. У даний час відповідно до загальної тенденції зміцнення гарантій прав і свобод громадян діяльність поліції має все більш чітко виражену спрямованість на захист прав громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Тому на перший план виходять питання здійснення заходів, спрямованих на попередження, припинення правопорушень у вигляді незаконних рубок, лісових пожеж та пошкодження лісів. Як вказує В.Л. Коржов, міжнародний досвід показує, що ефективність захисту цього природного ресурсу залежить від співпраці між регіональними та місцевими органами влади та участі в цьому процесі правоохоронних структур [11, с. 267]. Ефективність участі Національної поліції значною мірою залежить від того, наскільки добре і масштабно організована профілактична робота,

основний акцент в якій робиться на залучення до неї населення і взаємодію державних і місцевих ресурсів.

Такий зміст лісоохоронної діяльності поліції є найбільш характерним для забезпечення правопорядку в регіонах з інтенсивним використанням лісових ресурсів, до числа яких відносяться Карпати, коли одночасно гарантується і право громадян на природокористування, і здійснюється охорона лісових багатств від протиправних посягань на них. Необхідно вказати, що багато з функцій, які виконують співробітники поліції в процесі охорони лісів, здійснюються ними під час охорони громадського порядку. Забезпечення громадського порядку в парках, місцях масового відпочинку, як вказує А. Подоляка, забезпечує спокійні умови для суспільно корисної діяльності, побуту і відпочинку людей [12, с. 55].

У процесі масового відпочинку громадяни насамперед реалізують право загального природокористування, яке реалізується через вільне перебування в природному середовищі, яке здійснюється людиною незалежно від її праводієздатності.

Під охороною громадського порядку розуміється здійснення державними органами у взаємодії з громадськими формуваннями різних заходів щодо забезпечення охорони життя і здоров'я людей, їхніх честі та гідності, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, захисту інтересів підприємств, установ та організацій, щодо створення спокою в населених пунктах, що сприяє праці та відпочинку людей, нормальній роботі державних органів, громадських об'єднань, трудових колективів.

Основу громадського порядку становлять суспільні відносини, що складаються в громадських місцях, тобто в місцях спілкування людей у задоволенні їхніх матеріальних, духовних потреб під час відпочинку. Однак було би помилкою обмежувати громадський порядок тільки рамками громадських місць. Поняття громадського порядку охоплюють і відносини, що виникають поза громадськими місцями, але за своїм характером пов'язані із забезпеченням особистої безпеки громадян, громадського спокою, створенням нормальних умов для діяльності державних і громадських організацій, для праці та відпочинку громадян, охорони їх честі та гідності.

Зазначене повною мірою застосовується і до діяльності поліції з охорони лісів та захисту прав громадян на сприятливе навколишнє природне середовище з урахуванням того, що форми і методи охорони громадського порядку зумовлюються об'єктивними факторами, насамперед особливостями сфери, що охороняється. При цьому йдеться про охорону прав громадян від таких дій, які не спрямовані конкретно проти якоїсь особи, але містять загрозу для громадян та суспільства в цілому, як, наприклад, лісові пожежі.

Без урахування зв'язку соціальних законів з екологічними не можна створити науково-обґрунтовану динамічну модель структури громадського порядку в лісах України. Як вказує В.М. Ольнев, взаємозв'язок природоохоронної діяльності поліції з її функціями з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю в місцях масового відпочинку населення, які є об'єктами природи або природними комплексами, гарантує збереження об'єктів природи (землі, вод, лісів) у природному стані, безпосередньо збільшує ступінь придатності останніх для задоволення матеріальних і духовних потреб людини [13, с. 48].

Хижацьке з економічної, правової та моральної точок зору використання лісів веде до погіршення екологічного стану навколишнього природного середовища та збільшення кількості правопорушень, а також формування в окремих громадян споживацького відношення до цього природного ресурсу.

Важливою особливістю охорони лісів поліцією є те, що цю діяльність слід розглядати не тільки в рамках охорони громадського порядку, а й забезпечення громадської безпеки. Участь у виявленні та усуненні тих причин і умов правопорушень, які фіксуються в українських лісах, являє собою діяльність поліції щодо усунення загрози громадській безпеці. До цього можна віднести діяльність поліції з попередження та участі в ліквідації лісових пожеж, які завдають величезної шкоди природі. При цьому вогнем знищуються запаси деревини, цінні та рідкісні види рослинності, фауна, заготовлена деревина, гинуть люди, руйнується інфраструктура. Важливим заходом забезпечення громадської безпеки є направлення співробітниками поліції повідомлень у відповідні природоохоронні органи, в Державне агентство лісових ресурсів про діяльність суб'єктів лісокористування, яка наносить шкоду цьому природному ресурсу.

Перетворення, що відбуваються у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки в рамках проведення в Україні адміністративної реформи, безпосередньо впливають на трансформацію завдань і функцій поліції та потребують приведення їх у відповідність із новими умовами функціонування суспільства.

Повсякденна лісоохоронна діяльність поліції здійснюється в рамках відомчих нормативних актів. Однак ці нормативні акти не містять комплексної спрямованості діяльності поліції з охорони лісів, а лише зосереджують її увагу на їх охороні від пожеж, рубок та незаконних лісокористувань. Прикладом такої відомчої діяльності є операція «Новорічна ялинка», в якій беруть участь співробітники Національної поліції у складі рейдових груп. Порушники притягуються до відповідальності на підставі ст. 65 КУпАП, згідно з якою за кожне незаконно вирубане або пошкоджене дерево накладається штраф на фізичних осіб у розмірі

від 510 до 1020 грн., на посадових осіб – від 2550 до 5100 грн., а також збиток у розмірі 498 грн.

Одним із дієвих засобів попередження та припинення правопорушень у сфері охорони довкілля, до якого відноситься лісовий фонд, є створення Екологічної поліції. Так, на сайті Президента України у квітні 2020 р. була зареєстрована петиція, яка включає в себе пропозиції щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів шляхом створення підрозділів Екологічної поліції. Пропонується внести зміни до діючого законодавства, в яких чітко визначити внутрішню структуру, функції та повноваження Екологічної поліції. За допомогою цієї структури держава зможе ефективно попереджувати протиправні дії в природоохоронній сфері, вживати заходів щодо усунення шкоди природі, а також притягувати правопорушників до відповідальності з метою забезпечення екологічного правопорядку в Україні.

У таких умовах об'єктивно виникла необхідність розроблення комплексного нормативно-правового акта, який регламентує лісоохоронну діяльність поліції, що закріплює функції поліції не тільки з надання сприяння лісоохоронним органам, але яка безпосередньо проводиться органами внутрішніх справ.

Необхідність чіткого визначення функцій поліції в розглянутій сфері зумовлена тим, що Національна поліція у своїй повсякденній діяльності не тільки сприяє охоронним органам, а й виконує роботу самостійно.

Чітке формулювання функцій поліції та визначення її повноважень у розглянутій сфері має важливе практичне значення, оскільки має сприяти активізації всього процесу боротьби з екологічними правопорушеннями.

Література

1. Казанчук І.Д. Компетенція органів Національної поліції України щодо охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки в інтеграційних умовах. *Наше право*. 2017. № 1. С. 54–61.
2. Проневич С.О. Проактивна діяльність поліції (міліції) як складова сучасної парадигми охорони правопорядку. *Форум права*. 2011. № 3. С. 639–643.
3. Селиванов Н.А. О законодательном обеспечении экологической безопасности. *Государство. и право*. 1995. № 2. С. 123–124.
4. Волков В.И. Некоторые пути повышения эффективности деятельности милиции по охране природы. *Окружающая среда под охраной закона*. Москва, 1982. С. 92–99.
5. Дмитриев А.В. Роль органов внутренних дел в охране окружающей среды. Хабаровск, 1984. 42 с.
6. Ледяев Ю.П. Правовые и организационные основы деятельности органов внутренних дел по борьбе с нарушениями правил рыболовства: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва: Академия МВД СССР, 1990. 188 с.
7. Азаров Г.И., Волков В.И. Природоохранительная деятельность органов внутренних дел. Москва: Академия МВД СССР, 1990. 86 с.

8. Гориславский Н.К. Административно-правовая охрана природы органами внутренних дел. *Административные правонарушения, посягающие на социалистическую собственность и борьба с ними*. Горький : ГВШ МВД СССР, 1983. С. 109–114.

9. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть особенная : учебник / под ред. А.П. Коренева. Москва : МЮИ МВД России, 1993. 245 с.

10. Липецкий В.С. Человек, природа, воспитание. Москва, 1977. 56 с.

11. Коржов В.Л., Полякова Л.В. Стратегічні завдання розвитку лісового сектору Карпат. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2014. С. 266–270.

12. Подоляка А. Громадський порядок сутність поняття та форми забезпечення. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2009. С. 54–60.

13. Ольнев В.М. Совершенствование организации природоохранительной деятельности советской милиции как одно из направлений укрепления общественного порядка. *Теория и практика совершенствования охраны общественного порядка*. Москва, 1985. С. 47–53.

Анотація

Чернявська Я. А. Правові основи діяльності Національної поліції у сфері адміністративно-правової охорони лісів. – Стаття.

У статті розглянуто правові основи діяльності Національної поліції у сфері адміністративно-правової охорони лісів, окреслення її місця в системі природоохоронних органів. На основі аналізу чинного законодавства України та відповідних підзаконних нормативно-правових актів, узагальнення практики їх реалізації визначено сутність та особливості адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів у сфері охорони лісів в Україні. Надано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання відносин у зазначеній сфері.

Показано, що Національна поліція бере активну участь в охороні навколишнього природного середовища поряд з іншими державними органами, здійснює охорону природних комплексів та окремих об'єктів природи, які підлягають особливій охороні.

Доведено, що з прийняттям Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» вперше в історії України визначено основним пріоритетом охорону життя і здоров'я людини та забезпечення сприятливих екологічних умов для життя.

Встановлено, що основні функції поліції у сфері лісових відносин доцільно розділити на дві групи: 1) здійснення охорони державного лісового фонду та лісів у взаємодії з охороною громадського порядку та всіх форм власності; 2) проведення сумісної діяльності із суб'єктами природоохоронної діяльності та сприяння в проведенні заходів з боротьби з порушеннями лісового законодавства.

Автором запропоновано під взаємодією у сфері охорони лісів розуміти узгоджену за цілями, місцем і часом спільну діяльність зазначених органів з метою

попередження, припинення порушень законів про охорону природи та притягнення правопорушників до відповідальності.

Наведено, що створення безпечного та сприятливого для життя навколишнього природного середовища можна досягнути за умови вдосконалення адміністративного і природоохоронного законодавства, а також забезпечення взаємодії Національної поліції та природоохоронних структур.

Ключові слова: Національна поліція, адміністративно-правова охорона, охорона лісів, нормативні акти, законодавство, лісопорушення.

Summary

Cherniavska Ya. A. Legal fundamentals of activities of the National Police in the area of administrative-legal protection of forests. – Article.

The article considers the legal fundamentals of activities of the National Police in the area of administrative-legal protection of forests, outlines its place in the system of environmental authorities. Based on the analysis of the current legislation of Ukraine and relevant by laws, generalization of practice of their implementation, the author determines the essence and features of administrative-legal fundamentals of law enforcement bodies in the area of forest conservation in Ukraine. Scientifically grounded proposals and recommendations for the improvement of legal regulation of relations in the area under study are proposed.

It is shown the National Police takes an active part in the natural environment protection together with other state authorities, protects natural complexes and individual natural object which are subject to special protection.

The research proves that protection of human life and health and provision of favorable ecological conditions for life were defined as priority for the first time in the history of Ukraine due to adoption of the Law “On Natural Environment Protection”.

It is established the basic functions of the police in the context of forest relations should be divided into two groups: 1) protection of the state forest fund and forests along with the protection of public order and all forms of ownership; 2) carrying out joint activities with the subjects of environmental activities and assistance in carrying out measures to combat violations of forest legislation.

From the author's standpoint, it was proposed to consider forest protection cooperation as the joint activities of the relevant bodies agreed on purposes, place and time to prevent, cease breach of the laws on environmental protection and bring offenders to liability.

It is stated the creation of safe and favorable environment can be achieved under the improvement of administrative and environmental legislation and ensuring cooperation between the National Police and environmental units.

Key words: National Police, administrative-legal protection, forest protection, legislative acts, legislation, forestry violation.